

Πολεοδομία

καὶ Κοινωνιολογία

Τοῦ R. SARGER

Κοινωνιολόγου

Τὸ θέμα τῆς συμβολῆς τῶν κοινωνικῶν ἐπισημῶν καὶ ἰδιαίτερα τῆς κοινωνιολογίας στὶς πολεοδομικὲς μελέτες, φαίνεται ὅτι ἔχει ἀρχίσει νὰ ἀπασχολεῖ ὀρισμένες γαλλικὲς διοικητικὲς ὑπηρεσίες.

Ὅμως, ἡ συμβολὴ αὐτὴ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι, πολὺ ἐμπειρικὴ γιὰ νὰ προσφέρει συγκεκριμένες δυνατότητες. Στὴν πραγματικότητά ὅταν πρόκειται νὰ καταστρωθοῦν πολεοδομικὰ σχέδια, ζητεῖται ἀπὸ τὸν τεχνικὸ νὰ μελετήσει τὸν «τρόπο ζωῆς τῶν μελλοντικῶν κατοίκων» τῆς συνοικίας. Καὶ εἶναι εὐκόλο νὰ καταλάβουμε τὸ πόσο ἀγνοοῦν τὸ «κοινό» τους, ἂν λάβουμε σὰν παράδειγμα, τὸν τρόπο πὺ γίνεται ἡ διανομὴ τῶν λαϊκῶν κατοικιῶν τοῦ τύπου «H.L.M».

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, ὅσο μεγαλύτερη ἐξοικείωση ὑπάρχει στὴ διεξαγωγὴ μιᾶς ἐρευνας κοινωνιολογικοῦ χαρακτῆρα, τόσο περισσότερο γίνεται ἀντιληπτὸ ὅτι πρόκειται γιὰ ἓνα μακροχρόνιο ἐγχείρημα καὶ ἂς μὴ τὸ κρύβουμε, δαπανηρό: Ὅστερα, καὶ αὐτὸ γίνεται συχνότερα, ὁ πολεοδόμος ἔχοντας τὴν ἐντύπωση ὅτι ἐπιτελεῖ κοινωνιολογικὸ ἔργο, ἐπειδὴ ἀναλύει μερικὰ δημογραφικὰ δεδομένα τῆς συνοικίας ἢ τῆς πόλης ὅπου ἐργάζεται, ἀπομονώνει τὶς ὑποκειμενικὲς του θεωρήσεις, γιὰ νὰ καταλήξει σὲ συμπεράσματα, πὺ στηρίζονται ἀόριστα σὲ μερικὸς ἀριθμούς, ἢ ἐπιστημονικὴ ἀκρίβεια τῶν ὁποίων εἶναι τουλάχιστον ἀμφισβητήσιμη.

Ὑπάρχουν, ὅμως, καὶ δυσκολίες θεωρητικοῦ χαρακτῆρα: Στὴν πραγματικότητά, ὁ κοινωνιολόγος, ἐπειδὴ, ἐπιδίδεται κυρίως σὲ δουλειὰ γραφείου, σπάνια ἀσχολεῖται μὲ ἐφαρμοσμένες ἐρευνες καὶ πὺ συγκεκριμένα, μὲ πρακτικὲς ἐφαρμογές. Ὑπάρχουν, πάλι προβλήματα ἀρκετὰ καθωρισμένα πὺ ἐνδιαφέρουν σὲ πολὺ ὑψηλὸ βαθμὸ τὸν κοινωνιολόγο καὶ στὰ ὁποῖα πρέπει νὰ δώσει λύσεις, καλὲς ἢ κακές. Παρά-

δειγμα: Θὰ πρέπει νὰ ξέρει μὲ ποιὰ κριτήρια θὰ μπορεῖ νὰ συνταιριάζει τὶς διάφορες πολεοδομικὲς λειτουργίες, μέσα σ' ἓνα μεγάλο οἰκιστικὸ σύνολο, ἔτσι πὺ νὰ ἐπιτύχει ἓνα γερὸ ὄργανισμό, νὰ μελετήσει ποιὰ εἶναι τὰ κριτήρια τοῦ Optimum τοῦ μεγέθους μιᾶς πόλης, νὰ προβλέπει τὶς δυνατὲς συνέπειες ἀναπτύξεως καὶ ἰσορροπίας τῶν πόλεων, καὶ τῆς προοδευτικῆς εἰσαγωγῆς τοῦ αὐτοματισμοῦ, νὰ ἐξεύρει λύσεις γιὰ μιὰ πὺ ὀλοκληρωμένη ἔνταξη μέσα στὴν πόλη τῶν ὁμάδων πὺ χαρακτηρίζονται «ἀκοινωνικὲς» καὶ πὺ, μέχρι σήμερα, φυτοζωοῦν μέσα σὲ πόλεις - δεξαμενές, ἢ ὕστερα ἀπὸ λύσεις φιλανθρωπικοῦ χαρακτῆρα, στὶς λεγόμενες «κατεπείγουσες πολιτείες». Ἐνα σωρὸ δηλ. προβλήματα, ὅπου ὁ κοινωνιολόγος θὰ πρέπει νὰ καταπιαστεῖ στὴν κατὰ βάθος ἀναζήτηση συγκεκριμένων λύσεων, μαζί μὲ τὸν πολεοδόμο.

Μ' ἄλλα λόγια ἡ ἀναγκαία συνεργασία μεταξὺ πολεοδόμων καὶ κοινωνιολόγων ἀποκαλύπτει μιὰ σειρά προβλήματα, πὺ θίγουν τόσο τὸν τομέα χρηματοδοτήσεως τῶν μελετῶν, ὅσο καὶ τὴν ἀντιπαροβολὴ θεωρητικῆς ἀναζητήσεως μὲ τὴν ἐφαρμοσμένη ἐρευνα. Γιὰ νὰ φωτίσουμε, ὅμως, τὰ προβλήματα αὐτά, θὰ πρέπει νὰ ξαναθυμηθοῦμε μερικὸς ὀρισμούς καὶ κυρίως, τὸ ἀντικείμενο τῶν κοινῶν ἐπιδιώξεων πολεοδομίας καὶ κοινωνιολογίας.

Σ' αὐτὸ ἀποβλέπει ὁ παρακάτω πίνακας, ὅπου ἐκτίθενται (ἀριστερὰ) τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς πολεοδομίας καὶ (δεξιὰ) μερικὲς βασικὲς τάσεις τῆς σύγχρονης γαλλικῆς πολεοδομίας. Ἡ κοινωνιολογία αὐτὴ, ὅμως, καθορίζεται ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς ἰδεολογίας χαρακτηριστικῆς τῆς κεφαλαιοκρατικῆς κοινωνίας, πὺ παρουσιάζονται ἀδύναμα γιὰ νὰ δώσουν λύσεις στὰ προβλήματα πὺ ἀντιμετωπίζουμε, καί, πὺ γι' αὐτὸ τὸ λόγο θὰ πρέπει νὰ τὰ μελετήσουμε στὴ συνέχεια τῆς ἐρευνᾶς μας.

Τὸ ἀντικείμενόν της ἀναφέρεται στὶς συγκροτημένες ομάδες ἀνθρώπων, στὴν ἐγκατάστασίν τους, στὴν ὀργάνωσίν τους, στὴν ἰδιαιτέρη ἐξελίξίν τους πάνω στὸ ἔδαφος μὲ σκοπὸ, νὰ παράγουν, νὰ κατοικοῦν, ν' ἀνταλλάξουν ἐμπορεύματα, νὰ καλλιεργοῦν τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα.

Σκοπὸς της εἶναι ἡ συνεκτικὴ ὀργάνωση τῆς πόλης, ἡ ἀναζήτηση μιᾶς ἱκανοποιητικῆς πολεοδομικῆς ἰσορροπίας, πού πάντοτε ξαναπαίρνει ὑπὸ συζήτηση, στὸ βαθμὸ πού ἐξελίσσεται ἡ κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ διάρθρωση.

Ἡ πολεοδομία εἶναι, λοιπόν, μιὰ ἐπιστήμη πρακτικῆς ἐφαρμογῆς, στὰ πλαίσια μιᾶς μερικῆς ἢ γενικῆς σχεδιοποιήσεως. Στὴν πραγματικότητα τὰ προβλήματα τῆς χωροταξίας καὶ πολεοδομίας ἐξαρτῶνται ἀπὸ αὐτὴ ἢ ἐκείνη τὴν πολιτικὴ λύση πού ἡ κυβέρνησις εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ δώσει, ὅταν καταστρώνει τὰ οἰκονομικὰ της προγράμματα.

Τὰ ὄριά της εἶναι σημαντικά, στὸν βαθμὸ πού σὰν ἐφαρμοσμένη ἐπιστήμη, ἔρχεται σ' ἀντίθεση πρὸς τὴν πολιτικὴ ἐξουσία ἢ συνταγίζεται μ' αὐτή, γιατί δὲν ἔχει τὴν δύναμη τῆς ἀπόφασης, οὔτε σὲ τελευταία ἀνάλυση τὴν ἐξουσία γιὰ δράση.

Τὸ ἀντικείμενόν της ἀναφέρεται στὴν μελέτη τῶν κοινωνικῶν φαινομένων. Ἰδιαιτέρως: στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ὀργανώνονται οἱ ἄνθρωποι πάνω στὸ ἔδαφος σὲ σχηματισμοὺς πιότερο ἢ λιγώτερο μόνιμους καὶ εἰδικούς.

Στὸ κοινωνικὸ φαινόμενο πού ἀποτελεῖ ἡ συγκρότηση τῶν ἀνθρώπων στὶς πόλεις:

Στὶς ἀνθρώπινες σχέσεις πού δημιουργοῦνται μεταξὺ κοινωνικῶν «ἀστικῶν» ομάδων καὶ στὴν ὕλική τους ἔκφραση πού εἶναι ἡ πόλη.

Σκοπὸς της εἶναι ἡ ἀναλυτικὴ μελέτη, ἂν ὄχι τῶν νόμων, πάντως τῶν παραγόντων πού καθορίζουν κατὰ μεταβλητοὺς ἀριθμοὺς, τὴν ὀργάνωση καὶ τὴν ἐξέλιξη τῶν ἀνθρώπων σχηματισμῶν. Εἶναι, λοιπόν, μιὰ ἐπιστήμη, ἐξηγητικὴ, κατ' ἀρχήν, ξεκομμένη ἀπὸ κάθε συγκεκριμένη ἐφαρμογή. Εἶναι μιὰ ἐπιστήμη ἀντικειμενικὴ βασισμένη πάνω σὲ τεχνικὲς διερευνήσεις, στατιστικὲς μελέτες, ἀναλύσεις στοιχείων, συνεντεύξεις, ἔρευνες μὲ δοσμένα ἐρωτηματολόγια κλπ. Θέλει νὰ εἶναι «καθαρὴ» ἐπιστήμη. Τὰ ὄριά της εἶναι ἀκαθόριστα, γιατί σὰν ἐπιστήμη ἀνάλυσης, εἶναι «κατ' ἀρχήν», ἀνοιχτὴ πρὸς τὴν μελέτη κάθε κοινωνικοῦ φαινομένου, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὶς συγκεκριμένες ἀπαιτήσεις τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας.

Τὰ ὄριά της καθορίζονται ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν ἀξία τοῦ ἀντιληπτικοῦ της συστήματος καὶ ἰδιαιτέρως ἀπὸ τὴν «κυριαρχοῦσα» ἰδεολογία πού εἶναι διαφορετικὴ γιὰ κάθε κοινωνία. Ἐξαρτᾶται, λοιπόν, ἀπὸ ἱστορικοὺς συσχετισμοὺς.

Ἀπὸ τὴν προνομιακὴ αὐτὴ θέσι φαίνεται νὰ ἀντιμετωπίζει τὰ προβλήματα τῆς στιγμῆς. Ἡ ἀνάλυσί της, ὅμως, εἶναι κριτικὴ, καὶ δὲν δίνει μόνη τῆς λύσεις στὰ συγκεκριμένα προβλήματα.

Εἶναι δυνατὸς ὁ συγκερασμὸς

Ὁ συγκερασμὸς εἶναι δυνατὸς ὑπὸ τὸν ὅρο:

—Ὁ κοινωνιολόγος νὰ παίρνει τὴ σωστὴ του θέσι στὴν κατανομὴ τῆς δουλειᾶς ἀνάμεσα στὴ θεωρητικὴ καὶ στὴν ἐφαρμοσμένη μελέτη.

—Ὁ πολεοδόμος νὰ συνειδητοποιήσει ὅτι ἡ ἐργασία του εἶναι μιὰ κοινωνικὴ ἐπιστήμη πού στὴν πρώτη σειρά ἐνδιαφέρει τὴν κοινωνιολογία. Θὰ πρέπει μ' αὐτὴ τὴν ἔννοια νὰ ἐγκαταλείψει τὴν ἀντίληψίν του γιὰ τὸν κοινωνικὸ ἄνθρωπο, πού εἶναι ἀφηρημένη ἀπὸ ἔλλειψη καταλλήλων ἐπιστημονικῶν ἀναλύσεων, πού ὅμως μπόρει νὰ τοῦ προσφέρει σὲ πολὺ με-

γάλο βαθμὸ, ἡ κοινωνιολογία. Ξεκινώντας, λοιπόν, ὁ πολεοδόμος ἀπὸ ἀφηρημένες ἀναλύσεις, κινδυνεύει καὶ τὰ συμπεράσματά του νὰ εἶναι τὸ ἴδιο ἀφηρημένα. Ὁ πολεοδόμος, λοιπόν, θὰ πρέπει νὰ γίνῃ ἕνας ἐπιστήμονας κοινωνικός καὶ νὰ μὴν θεωρεῖ ὅτι ἡ ἰδέα πού ἔχει αὐτὸς γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, εἶναι γενικὴ καὶ παγκόσμια.

Μ' ἄλλα λόγια, εἶναι ἀναγκαῖο, ὅπως ὁ κοινωνιολόγος «κατεβαίνει» χαμηλά, γιὰ νὰ ἀναζητήσῃ συγκεκριμένες λύσεις στὰ πολεοδομικὰ προβλήματα καὶ ὁ πολεοδόμος νὰ «ἀνεβαίνει» ὑψηλά ὥστε ἡ δουλειά του νὰ γίνεται κοινωνικὴ ἐπιστήμη.

Ἡ προσφορὰ τῆς Κοινωνιολογίας στὴν Πολεοδομία

α) Οἱ μονογραφίες

Ἐνας ἀριθμὸς μελετῶν τῆς πολεοδομικῆς κοινωνιολογίας ἔχουν γραφῆ ἀπὸ ομάδες κοινωνιολόγων. Οἱ μελέτες αὐτὲς ἔχουν σὰν σκοπὸ, νὰ ἀποκαλύψουν τὴν καθολικὴ φυσιογνωμία

μιᾶς πόλης, μιᾶς συνοικίας, μιᾶς γειτονιάς, κ. λ.π. Ἐνδιαφέρουν πολὺ τὸν πολεοδόμο ἀπὸ δύο πλευρῆς: πρῶτα ἀπ' ὅλα γιατί τοῦ προσφέρουν ἕνα πλῆθος ἀπὸ στοιχεῖα πού δὲν βρίσκονται σήμερα πιά, εὔκολα, καὶ ἀκόμα γιατί ἀπὸ τὴν

ανάλυση τῆς μεθόδου καὶ τῆς τεχνικῆς πού χρησιμοποιοῦνται, πάνω στίς πηγές τῆς στοιχειοθετοῦσας κ.λ.π. μπορεῖ νά συγκεντρῶνει χρήσιμες ἐνδείξεις γιά τὸ πῶς πετυχαίνουμε αὐτὸ πὸν ὀνομάζουμε ἀνάλυση περιβάλλοντος».

β) Μία θεωρία τῶν κοινωνικῶν φαινομένων

Δὲν ὑπάρχει μέθοδος παραδεκτὴ ἀπὸ ὅλους τοὺς κοινωνιολόγους στὴν προσέγγιση τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητας καὶ πολὺ περισσότερο, δὲν ὑπάρχει μία παγκόσμια ἀναγνωρισμένη θεωρία γιά τὴν ἐρμηνεία τῶν κοινωνικῶν φαινομένων. Ἄλλοι ξεκινοῦν ἀπὸ ἀναλύσεις συνθετικές, ἄλλοι ἀπὸ ἀναλύσεις δυναμικές, καὶ ἄλλοι βασισμένοι σ' ἓνα διαλεκτικὸ ὑπερεμπερισμό. Γιά μᾶς, ἡ μέθοδος τοῦ διαλεκτικοῦ ὑλισμοῦ παρουσιάζεται σὰν ἡ μόνη ἱκανὴ νά δώσει τὴν σὲ διαρκῆ κίνηση συνθετικὴ τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητας. Θεωροῦμε ἀκόμα σὰν πρωταρχικὸ δεδομένο, ὅτι ἡ πολεοδομικὴ συγκρότηση, ὅποιος καὶ ἂν εἶναι ὁ βαθμὸς τῆς ἐσωτερικῆς τῆς συνεκτικότητας, πρέπει νά ἀντιμετωπίζεται σὰν μιὰ ἐνότητα.

Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι σ' ὅλες τῆς τῆς βαθμίδες τῆς περισσότερο ὑλικῆς μορφῆς (ὅπως εἶναι οἱ ἡ κοινωνικὴ πραγματικότητα, ξεκινώντας ἀπὸ παράγοντες τῆς κοινωνικῆς μορφολογίας, τῆς δημογραφίας, κλπ.) ὡς τῆς πρὸ πνευματικῆς (ἠθική, τέχνη, ιδέες καὶ ἀξίες, στάση ἀπέναντι στὰ ἄτομα, στὰ ἀντικείμενα καὶ στὸν κόσμον) εἶναι συνθετικὴ, καὶ ἔτσι οἱ καθοριστικοὶ παράγοντες δίνουν μιὰ εἰδικὴ ὀργάνωση τοῦ χώρου πὸν γίνεται κατὰ κάποιον τρόπο ἡ ὑλικὴ ἔκφραση μιᾶς κοινωνίας, πὸν τὴν θεωροῦμε πάντοτε σὰν μιὰ ἐνότητα. Αὐτοὶ οἱ διαφορετικοὶ παράγοντες, ἐπενεργοῦν ὁ ἓνας ἐπὶ τοῦ ἄλλου καὶ συμπλέκονται κατὰ τρόπον δυναμικόν, ὥστε τελικὰ τὸ σύνολο, νά ξεχωρίζει ἀπὸ τὸ ἄθροισμα τῶν μερῶν. Καὶ ἀκόμα ἡ ἐνότητα πὸν ἀποτελεῖ τὴν ἐξελιγμένη πολεοδομικὴ συγκρότηση, μεταβάλλεται ἀδιάκοπα καὶ εἶναι ἐπόμενον οἱ σχέσεις πὸν ὑπάρχουν ἀνάμεσα σ' αὐτὴ καὶ τὴν ὑλικὴ τῆς ἔκφραση πάνω στὸ ἔδαφος, ἐξελίσσονται κι' αὐτὲς διαλεκτικὰ (πρᾶγμα πὸν τὸ διαπιστώνουμε ἄλλωστε σιωπηρὰ στὴν πολεο-

δομία ὅταν λέμε ὅτι οἱ πόλεις «γερονᾶνε» καὶ πὸν σημαίνει ὅτι ἂν ἡ πολεοδομία δὲν ἔμενε στατικὴ μπροστὰ στὸν κοινωνικὸν δυναμισμό πὸν εἶναι κάτι τὸ πολὺ πραγματικὸ δὲν θὰ ὑπῆρχε τὸ «γέραςμα» τῶν πόλεων, ἀλλὰ θὰ ὑπῆρχε μονάχα μιὰ ἀλλαγὴ μιὰ ἐξέλιξη). Διευκρινίζουμε ὅτι μὲ τὸν ὄρο διαλεκτικὴ ἐξέλιξη, ἐννοοῦμε ὅτι ὅταν ἓνα ἀπὸ τὰ στοιχεῖα μιᾶς ἐνότητας μεταβάλλεται τότε μεταβάλλεται κι' ὁλόκληρη ἡ ἐνότητα. Ἔτσι ὅταν μετασχηματίζεται ἓνας κοινωνιολογικὸς παράγοντας, τότε μετασχηματίζεται τὸ σύνολο πὸν ἀποτελεῖ τὴν πολεοδομικὴ συγκρότηση, πρᾶγμα πὸν ὀδηγεῖ (ἢ πὸν θὰ πρέπει νά ὀδηγήσει) σ' ἓνα μετασχηματισμὸ καὶ τῆς πόλης, δηλ. τῆς ὑλικῆς ἔκφρασης τῆς συγκροτήσεως αὐτῆς. Ἀκόμα καὶ στὴν περίπτωση πὸν ἡ πολεοδομικὴ ὑφὴ μεταβάλλεται, ἡ πολεοδομικὴ συγκρότηση μεταβάλλεται κι' αὐτὴ. Τὸ τελευταῖο αὐτὸ σημεῖο εἶναι ιδιαίτερα σημαντικό γιά τὸν πολεοδόμο.

Ἡ διαπίστωση, αὐτὴ γιά νά εἶναι ὅσο τὸ δυνατό λιγώτερο ἀφηρημένη, θὰ πρέπει νά θεμελιωθεῖ πάνω σὲ μελέτες, πὸν θὰ ἔχουν σὰν ἀντικείμενό τους τὴν διαδοχικὴ ἀντιπαράθεση τῶν διαφορετικῶν παραγόντων κοινωνικοῦ καθορισμοῦ (παραγόντες οικονομικοὶ, δημοσιογραφικοὶ, παράγοντες ἰδεολογικοὶ καὶ πνευματικοὶ) καὶ τὴν ἔκφρασή τους μέσα στίς σχέσεις τῆς ὀργανώσεως τοῦ χώρου. Τὸ ὄφελος πὸν προκύπτει ἀπὸ τέτοιες ἐρευνες δὲν βρίσκει γιά τὴν ὥρα, δυστυχῶς, τὴν ἀνάλογη ἀνταπόκριση ἀπὸ τὸ Κράτος, ὥστε νά προκαλέσει καὶ τὴν ἀνάλογη ἐνίσχυσή τους μὲ τὰ ἀπαραίτητα ὑλικά μέσα. Π.χ. θὰ ἦτο πολὺ χρήσιμο νά μελετήσουμε τὴν ἐπίδραση τῆς κατοικίας τῶν μεγάλων οἰκιστικῶν συγκροτημάτων πάνω στὴν δομὴ τῆς οἰκογένειας, πάνω στοὺς διάφορους σηματισμούς οικονομικοῦ, πνευματικοῦ πολιτιστικοῦ, πολιτικοῦ χαρακτῆρα, τῆς σχέσεις ἀνάμεσα στὴν κατοικία καὶ τὴν ἐργασία κλπ. Ἀλλὰ οἱ πολιτικὲς καὶ οικονομικὲς ἐπιδιώξεις τοῦ Κράτους εἶναι τέτοιες, πὸν νά μὴν ἐπιθυμεῖ ὅπως ἡ κριτικὴ τῶν ἀποφάσεών του, ὡς πρὸς τὴν πολεοδομία, νά βασίζεται πάνω σὲ ἀντικειμενικὴ ἀνάλυση.

Συμπειες

α) Στὸ πνεῦμα τῆς πολεοδομικῆς μελέτης

Στὸν πολεοδόμο ιδιαίτερα δημιουργεῖ μιὰ μεγαλύτερη συναίσθηση εὐθύνης, στίς ἐκτιμήσεις πὸν κάνει καὶ στίς ἀποφάσεις πὸν παίρνει. Γιατὶ αὐτὲς οἱ συμπεκνωμένες ἀποφάσεις του θὰ γίνουν ἀργότερα ἓνας καθοριστικὸς παράγοντας στὸ σύνολο τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητας.

Μιὰ ἀποψη γιά κάποιον οἰκιστικὸν συγκρότημα θὰ ἔχει ἐπίδραση πάνω στὴν ὀργάνωση τῶν ἀνέσεων, πάνω σὲ διάφορες μορφῆς παραγωγῆς (βιοτεχνίας) ἢ ἀνταλλαγῶν (ἐμπορικῶν καὶ πνευματικῶν) κλπ.

Ὁ πολεοδόμος συναισθάνεται, λοιπόν, τὴν ἀνάγκη τῶν σοβαρῶν κοινωνιολογικῶν μελετῶν, πὸν στηρίζονται σὲ πολυάριθμες ἐρευνες μὲ συγκεκριμένο ἐρωτηματολόγιο. Δὲν μπορεῖ νά κρατήσει τὸ ρόλο τοῦ γιατροῦ τῆς γενικῆς παθολο-

γίας. Πρέπει νά προσκολληθοῦν κοντὰ του γιατροὶ ἐξειδικευμένοι, ὅπως, ἐπίσης, καὶ ἓνας κοινωνικὸς γιατρός, γιὰτὶ ἐπεξεργάζεται ἓνα φαινόμενο πὸν ἡ πραγματικότητα τὸ ἐξελίσσει πέρα ἀπ' αὐτὰ καὶ πὸν ἐξαρτᾶται βασικὰ ἀπὸ παράγοντες πὸν δὲν εἶναι σὲ θέση νά τοὺς ἐλέγξουν: ὅπως εἶναι π.χ.

ἡ ὀργάνωση παραγωγῆς,
ἡ γενικὴ σχεδιοποίηση,
ἡ οἰκοδομικὴ πολιτικὴ κλπ.

β) Στὴν πρακτικὴ τῶν σημερινῶν μελετῶν

Οἱ μελέτες πὸν χρησιμοποιοῦνται καμμιά φορά ἀπὸ τοὺς πολεοδόμους δὲν ἔχουν σήμερα — καὶ αὐτὸ γίνεται τῆς περισσότερες φορές — καμμιά ἐπιστημονικὴ θεμελίωση. Δὲν εἶναι παρά ἀπογραφές ἢ διάφορες ἀναλύσεις, βασισμένες μόνον σὲ στατιστικὰ δεδομένα.

Βέβαια, όταν θέλει κανείς να επιχειρήσει την ανάλυση ενός τόσο γενικού και καθολικού φαινομένου, όπως είναι το φαινόμενο της οργανώσεως μιας πόλης, ή μιας συνοικίας, πρέπει να απομονώσει με επιτηδειότητα τα φαινόμενα, για να τα αναλύσει διαδοχικά, το ένα ύστερα από το άλλο. Όμως, όλο αυτό το υλικό θα μείνει άχρησιμοποίητο πρακτικά, αν η έπεξεργασία του παραμείνει κάτω από τις υποκειμενικές εκτιμήσεις ενός μόνο ατόμου, του πολεοδόμου, και δεν παραδοθεί στις συνθετικότερες θεωρήσεις μιας ομάδας ειδικών. Άκόμα, θα πρέπει καθένα απ' τα ιδιαίτερα φαινόμενα, αναλυμένο και υπολογισμένο αριθμητικά να μη μένει απομονωμένο, αλλά να παρουσιάζεται από μία ομάδα μελέτης, συσχετισμένο με τους παράγοντες μιας δυναμικής και μεταβαλλόμενης πραγματικότητας.

Αν παίρναμε για παράδειγμα το μεγάλο συγκρότημα στη Σαρσέλ, στα βόρεια περίχωρα του Παρισιού, θα βλέπαμε ότι κάθε «πολεοδομική λειτουργία» είναι μελετημένη χωριστά: ή εργασία από την κατοικία (που αυτό είναι ο σκοπός της οικοδομήσεως ενός μεγάλου συγκροτήματος), το εμπόριο, ή ψυχαγωγία, ή κυκλοφορία. Η «κατοίκηση» γίνεται θανάσιμα άναρτή, γίνεται μία άγγραφία, σε όλες τις στιγμές. Και επειδή οι τόποι της δουλειάς είναι γενικά αρκετά μακριά, ή πόλη άδειάζει πολύ νωρίς το πρωί, από όλο τον ενεργό της πληθυσμό: Για τις μητέρες των οικογενειών που ζούσαν παλιά μέσα στην κίνηση των Παρισινών «καρτιές», και που ο δρόμος ήτο ένα θέαμα άδιάκοπης ζωής, ένας τόπος συναντήσεως όλων των ρυθμών της κοινωνίας, το μεγάλο συγκρότημα με τις εϋθύγραμμες πολυκατοικίες, υγιεινής και καθαρού άερα. Άλλά αυτό βέβαια δεν άρκει για να φτιάξουμε μια πόλη.

Φαίνεται καθαρά, ότι κάτι τέτοιες καταστροφές που γίνονται στον ανθρώπινο παράγοντα προέρχονται:

— Από την έλλειψη μιας ενιαίας κοινωνιολογικής θεωρίας για την κατοικία και γενικότερα άκόμα, από την άπουσία αυτής της ίδιας της κοινωνιολογίας, τόσο την στιγμή της συλλήψεως ενός σχεδίου, όσο και πριν απ' αυτή. Και αν κάποτε έμφανίζεται ή κοινωνιολογία, γίνεται πάντοτε «έκ των ύστέρων», όταν δηλαδή έρχεται για να βρει τί λείπει ή τί λειτουργεί άσχημα.

Διαχώρισαν και άνάλυσαν τους διάφορους παράγοντες μιας ζωντανής πραγματικότητας πώς κατοικούμε, πώς εργαζόμεθα, πώς διασκεδάζουμε, τί οικονομικές ανταλλαγές έχουμε, πώς φροντίζουμε το κορμί μας, κλπ., και με τα τακτοποίησαν μια - μια πάνω στο πολεοδομικό σχέδιο τα κτίρια που ανταποκρίνοντο σε κάθε μια απ' αυτές τις λειτουργίες. Κατασκευάζοντας έτσι ένα τεχνητό πλαίσιο, καμωμένο από στοιχεία που τα βλέπουν άνθρωποι για τους οποίους ο άνθρωπος της τέχνης δεν είναι παρά μια άφηρημένη αντίληψη (I' homo universalis). Οι κατασκευές αυτές είναι ολοκληρωμένες και επί πλέον τις απομονώνουν, από άλλες, έξ ίσου ολοκληρωμένες πόλεις, που ήδη, προσύπάρχουν. Όμως πρόσφατα έγιναν διάφορες άπόπειρες για να επανορθωθεί το λάθος. Σχετικά, έχου-

με υπ' όψη μας το μεγάλο συγκρότημα του Μπανιόλ - σϋρ - Σεξ που κτίζεται από τον αρχιτέκτονα κ. Γ. Κανδύλη. Το νέο συγκρότημα κατοικιών (που δημιουργήθηκε για τους εργάτες και τους τεχνικούς του εργοστασίου της Μαρκούλ) ανεγέρθηκε κοντά στην παλιά πόλη, και προβλέφθηκε να έφοδιασθή με τον πιο ολοκληρωμένο από τον άναγκαίο συλλογικό έξαπλισμό: στάδιο, θέατρο, πλατεία άγορās, δημόσιος κήπος, κλπ. Η επιθυμία μιας ολοκληρώσεως, αλλά μιας άμοιβαιότητας ανάμεσα στις δύο πόλεις και μάλιστα σ' όλα τα πεδία, υπογραμμίσθηκε και με την προσπάθεια που έγινε για να αποφευχθή ο διαχωρισμός καινούργιας και παλαιάς πόλης, δίνοντας ένα άριθμό από τις καινούργιες κατοικίες σε κατοίκους της παλαιάς πόλεως Μπανιόλ.

— Από το γεγονός ότι ή κατοικία άποτελεί έμπόρευμα, είτε πρόκειται για την κατοικία, είτε για όλοκληρο τον κατοικήσιμο χώρο. Ο πολεοδόμος, όπως και ο αρχιτέκτονας, είναι ξεκομμένος από τον πελάτη του, πράγμα που σημαντικά χαρακτηρίζει τον άφηρημένο χαρακτήρα των λύσεών του. Για να μειώσουμε το βασικό αυτό μειονέκτημα — που δεν μπορεί να εξαφανισθή παρά μόνον όταν θα συντελεσθούν όλες εκείνες οι άπαραίτητες κοινωνικές και πολιτικές ανακατατάξεις, που θα καθορίζουν ότι στον πολεοδόμο τα καθήκοντά του, σαν πολίτη ταυτίζονται με τα επαγγελματικά του καθήκοντα θα πρέπει να πολλαπλασιάσουμε τις έρευνες που θα έχουν χαρακτήρα συγκριτικό. Οι έρευνες αυτές θα μπορούσαν άκόμη να άποδείξουν, πόσον άτελείς είναι οι πολιτικές άποφάσεις, που παίρνονται στον προγραμματισμό των μεγάλων οικιστικών συγκροτημάτων.

Ούσιαστικά πρόκειται, για τις προσπάθειες που καταβάλλονται για να εξαφανισθούν οι νησίδες των άνθυγιεινών κατοικιών, που βρίσκονται γενικά μέσα στις καρδιές των πόλεων, καθώς και για την επανεγκατάσταση των οικογενειών που έξώνονται.

Άκόμη ή ύπάρχουσα νομοθεσία επιτρέπει (έμβρωδώς), μέσα στα έπίσημα πλαίσια την δημιουργία μιας κάποιας συνεργασίας, ανάμεσα στον κοινωνιολόγο και τον πολεοδόμο. Πρόκειται για την κοινωνική έρευνα, που προβλέπεται από τις ύπουργικές συμβάσεις, τις σχετικές με την πολεοδομική ανανέωση: Άντικείμενό της είναι ο καθορισμός του τύπου των κατοικιών που θα ανεγερθούν, ο άριθμός των δικαιούχων που θα επανεγκατασταθούν. Περιεχόμενό τους είναι ή άπογραφή των οικογενειών, των ατόμων, των έσόδων τους, ή εκτίμηση της οικογενειακής τους συμπεριφορās, ή επιθυμία τους να επανεγκατασταθούν. Από πλευρās αντικείμενου ή άπογραφή, θα ήτο άρκετή. Άλλά μια βαθύτερη κοινωνιολογική ανάλυση θα απέδειχνε, ότι ο τρόπος ζωής μιας οικογένειας έξαρτάται από πολλούς παράγοντες:

α) Από το επίπεδο ζωής.

Η υλική άθλιότητα φέρει μαζί της και την ήθική άθλιότητα, καθώς και τις συνέπειές της: άλκοολισμός κ.λ.π.

Μία καινούργια κατοικία, σε μια οικογένεια χωρίς αύξηση πόρων δεν λύνει άναγκαστικά τα

κοινωνικά προβλήματα. 'Αλλά αντίθετα μπορεί ν' αυξηθή τις ανάγκες της πράγμα που μπορεί νά οδηγήσει σε νέες αξιώσεις για βελτίωση του επιπέδου ζωής.

β) 'Από τὸ ὑλικὸ περιβάλλον.

'Ακόμα καὶ στὴν περίπτωση πού ὀλόκληρος ὁ πληθυσμὸς μιᾶς πόλης θὰ μπορούσε νὰ ἐπανεγκατασταθῆ καὶ πάλι τότε, ἡ πρωτόγονη συμπεριφορὰ δὲν παρουσιάζει παρὰ σχετικὸ ἐνδιαφέρον, ἀλλὰ δὲν ἐξαφανίζεται ποτὲ ἀπότομα.

γ) 'Απὸ τὴν διάρκεια τῶν ἀνέσεων.

Αὐτὸ τὸ τελευταῖο ἐξαρτᾶται:

—'Απὸ τὴν διάρκεια τῆς ἐργασίας.

—'Απὸ τὸν χρόνον μεταφορᾶς ἀπὸ τὸν τόπον τῆς δουλειᾶς, στὴν κατοικία κλπ.

Αὐτοὶ οἱ παράγοντες ἐπιδροῦν σημαντικὰ πάνω στὴ δομὴ τῆς οἰκογένειας, στὴν καθοδήγηση τῶν νέων, κ.λ.π.

'Ἡ κοινωνιολογικὴ ἔρευνα λοιπὸν παρουσιάζει στὸ σημεῖο αὐτό, ἕνα οὐσιαστικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν πολεοδόμο.

Δύο δρόμοι εἶναι δυνατοί:

1ον. Μία ἀπὸ τὰ πρὶν ἀνάλυση τοῦ περιβάλλοντος, μὲ τὴ βοήθεια, ἄμεσων πηγῶν πού θὰ ἀφοροῦν βασικά τὴ γεωγραφικὴ θέση τῆς ὑπὸ μελέτη πόλης, τὴν ἱστορικὴ τῆς κατάσταση: δηλαδὴ τὴ δημογραφία, τὶς σχέσεις κατοικίας - ἐργασίας, τὴν ἀπογραφή τῶν ἐξοπλισμῶν κ.ά.

2ον. Μία ἔρευνα κοινωνιολογικὴ πού θὰ ἔχει σὰν σκοπὸ τῆς τὴν κατανόηση τῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἀνθρώπων, ὄχι μόνον σὰν ἄτομα ξεκομμένα, ἀλλὰ σὰν ἄτομα πού μετέχουν σ' ἕνα καθωρισμένο πολεοδομικὸ πλαίσιο, πού ἐπιδρᾶ ἐπάνω τους. Μία τέτοια ἔρευνα θὰ ἐπέτρεπε νὰ σταθμίσει κανεὶς ἀκόμα καὶ τὴ σχετικὴ σημασία ὄλων τῶν στοιχείων, τοῦ περιβάλλοντος τῶν ἀτόμων.

'Ἡ ὀπτικὴ θεώρηση, μὲ τὴν ὁποία ἀναπτύξαμε τὸ θέμα μας, γιὰ νὰ ἔχει γενικὸ χαρακτήρα ἐξαρτᾶται οὐσιαστικά ἀπὸ δύο πράγματα.

Σήμερα, ἡ παρουσία του ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικά ἀπὸ τὴν καλὴ θέληση τοῦ πολεοδόμου, πού σημαίνει ὅτι θὰ πρέπει νὰ εἶναι, τουλάχιστον, κανένας μαϊκήνας. "Ἄς ξαναθυμηθοῦμε ὅτι ἡ καθορισμένη ἀμοιβὴ τοῦ πολεοδόμου γιὰ ἕνα λεπτομερειακὸ πολεοδομικὸ σχέδιο ἀνακαινίσεως μιᾶς συνοικίας περίπου 40 ἑκταρίων, κυμαίνεται σήμερον στὸ ποσὸ τῶν 10.000 — 30.000 νέων Γαλλικῶν Φράγκων. Στὸ ποσὸ αὐτὸ συμπεριλαμβάνονται βάσει τῆς συμβάσεως ὅλες οἱ κοινωνικὲς, οικονομικὲς, κτηματολογικὲς, βιομηχανικὲς μελέτες. Τὸ ποσὸ θὰ ἐπαρκοῦσε ἂν ὁ πολεοδόμος περιορίζετο νὰ σχηματίσει μιὰ εἰκόνα βάσει στοιχείων ὑπάρχουσας μελέτης.

"Ὅπως εἶναι ἀδιανόητο ἕνας ἀρχιτέκτων νὰ ἀρχίζει τὴ δουλειά του, μετὰ ἀπὸ τὶς μελέτες τῶν ἄλλων εἰδικότητων (Στατιστικά, Μηχανολογικά, κλπ.), ἔτσι δὲν εἶναι σοβαρὸ νὰ ξεκινᾷ καὶ ὁ πολεοδόμος τὴ δουλειά του, ὅταν θὰ ἔχουν συμπληρωθῆ οἱ σχετικὲς πολεοδομικὲς ἔρευνες.

Αὐτὸς ὁ τεχνητὸς διαχωρισμὸς ἀνάμεσα στὸν ἀρχιτέκτονα καὶ στοὺς τεχνικοὺς ἀποτελεῖ σήμερον, ἀντικείμενο αὐστηρῆς κριτικῆς. Βαδίζου-

με, καὶ αὐτὸ πᾶν εἶναι γεγονός, πρὸς τὴ δημιουργία καὶ στὰ θέματα αὐτὰ ὀργανικῶν ὁμάδων μελέτης, πού θὰ συνεργάζονται στενά, σὲ ὅλα τὰ στάδια τῆς μελέτης καὶ τῆς ἐφαρμογῆς.

Μήπως ξαναρχίζουμε τὸ ἴδιο λάθος, ξεχωρίζοντας Ἄ Ριγοῖ τὸν πελοδόμο ἀπὸ τοὺς τεχνικοὺς πού εἶναι ἀναγκαῖοι γιὰ τὴν δουλειά του; Αὐτὸς ὁ ἀφηρημένος καὶ μηχανιστικὸς διαχωρισμὸς φέρει μέσα του τὸ σπέρμα τῆς στειρεύσεως ὄλων τῶν προσπαθειῶν, καὶ θὰ ἔχη ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ξεχάσουμε ὅτι ὁ πολεοδόμος εἶναι ἕνας ἄνθρωπος μὲ σύνθεση διαλεκτικὴ καὶ ταυτόχρονα ἀρχηγὸς μιᾶς ὁμάδας πού τὴν ἀπαρτίζουν σοβαροὶ ἀναλυτὲς, πού ὁ καθένας τους ἔχει διαφορετικὴ κατάρτιση. 'Ἡ σημερινὴ τάση, πού θέλει νὰ βλέπει τὸν πολεοδόμο, ἀπλῶς σὰν μιὰ ἀτομικὴ περίπτωση, εἶναι περισσότερο ἀπὸ ἕνα μεθολογικὸ λάθος. Γιατὶ εἶναι καὶ κοινωνιολογικὸ λάθος.

'Ἡ δημιουργία ὁμάδων πολεοδομίας εἶναι μιὰ ἀναγκαιότητα, καὶ τὰ μέλη πού τὴν ἀπαρτίζουν πρέπει νὰ βρίσκονται μεταξύ τους σ' ὅλα τὰ στάδια τῆς μελέτης τους!

— μὲ θεωρητικὲς θέσεις,

— μὲ μεθόδους ἀνάλυσης,

— μὲ προτεινόμενες λύσεις.

'Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ὁμάδας θὰ μπορεῖ ν' ἀλλάξει ἀνάλογα τὸ «προϊόν» ἐργασίας πού θὰ ζητεῖται κάθε φορὰ ἀπὸ τὴν «πολιτικὴ» ἐξουσία (δημοτικὴ, νομαρχιακὴ, περιφερειακὴ, σχεδίου πόλεων, βιομηχανικῶν συνθέσεων κλπ.). 'Ὁ πολεοδόμος - ἀρχηγὸς αὐτῆς τῆς ὁμάδας θὰ εἶναι, λοιπὸν, τὶς περισσότερες φορὲς ἕνας ἀρχιτέκτονας, ἀλλὰ θὰ μπορεῖ νὰ εἶναι ὠρισμένες φορὲς ἕνα κοινωνιολόγος, ἕνα πολιτικὸς μηχανικός, ἕνας οικονομολόγος κλπ.

Εἶναι ἀπαραίτητο, ὅπως, τὸ Κράτος δημιουργήσει ἀρχικά, μὲ ἐπίσημες ἀποφάσεις του καὶ βοηθήσει μετὰ στὴν ἀνάπτυξη τῶν ὁμάδων αὐτῶν, πού ἔχει μάλιστα ἀρχίσει νὰ τὶς ἀναφέρει στὶς διάφορες ἐγκυκλίους του, συμφωνώντας κι' αὐτὸ μὲ τὴν ἄποψη ὅτι πρέπει νὰ καθοριστῆ ἡ ἐπαγγελματικὴ θέση τοῦ πολεοδόμου σὰν ἀρχηγοῦ — καὶ τοῦ κοινωνιολόγου, σὰν βασικοῦ μέλους τῶν ὁμάδων αὐτῶν.

Γιατὶ ἡ κοινωνιολογία καὶ ἀκόμη περισσότερο ἡ πολεοδομία δὲν εἶναι μιὰ ἱατρικὴ ἐπιστήμη πού θὰ πρέπει νὰ θεραπεύει καὶ νὰ προλαμβάνει τὰ κακὰ τῆς κοινωνίας.

'Ὁ κοινωνιολόγος δὲν εἶναι μιὰ «συνοδὸς» οὔτε μιὰ «ἀδελφὴ τοῦ ἐλέους». Εἶναι ὁ πρῶτος ἀνάμεσα στοὺς τεχνικοὺς πού θὰ συνεργασθῆ μὲ τὸν ἀρχιτέκτονα γιὰ τὴν κατασκευὴ τῆς πόλεως. "Ἔτσι γνωρίζει τὴ σχετικὴ ἀξία τοῦ ἔργου του, γιατί ξέρει καλύτερα κι' ἀπ' τὸν καλλιτέχνη ὅτι ἡ πολεοδομία, πού εἶναι ἐπίσης, μιὰ συνεκτικὴ ἐπιστήμη, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν γενικὴ διάρθρωση τῆς κοινωνίας, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν πολιτικὸ τῆς προσανατολισμό.

'Ἡ διαπίστωση εἶναι ἰδιαίτερα σημαντικὴ γιὰ τὴ μᾶς βοηθεῖ νὰ κατανοήσουμε ὅτι δὲν ὑπάρχει ἰδεώδης πολεοδομικὴ λύση, ἀλλὰ ὑπάρχουν πολλὲς λύσεις, περισσότερο ἢ λιγώτερο καλὲς πού ἐφαρμόζονται σὲ μιὰ δοσμένη κοινωνία.